

LBRIS

We know
books

Jean-Paul Sartre

IMAGINARUL
*O psihologie fenomenologică
a imaginației*

Ediție îngrijită și prezentată de
Arlette Elkaïm-Sartre

Traducere din limba franceză de
Irina-Andreea Szekely și Cristian Ciocan

Ediția a II-a

Spandugino

 ZETA books

- Gide, A.: 223.
 Goethe, J.-W. von: 221, 257.
 Concourt, E. și J.: 80.
 Gorphe, F.: 177.
 Guillaume, P.: 145.
- Halbwachs, M.: 325.
 Hals, F.: 70.
 Heidegger, M.: XI, 261, 354, 358.
 Hesnard, A.: 142.
 Hume, D.: II, VII, 17, 18, 38, 48.
 Husserl, E.: V-VII, 55, 64, 118, 135, 149, 233, 287.
 Huxley, A.: 371.
 Huysmans, J.-K.: 124, 192.
- Jaensch, E. R.: 26.
 James, W.: 50, 56, 135, 137, 164.
 Janet, P.: X, 135, 241, 288, 289, 293, 296, 297.
 Jouve, P.-J.: 284.
- Kant, E.: 130, 259, 277, 343, 366.
 Koffka, K.: 232.
 Köhler, W.: 66, 78, 232.
- Ladd, G.-T.: 85.
 Lagache, D.: X, 289, 290, 292, 293, 300.
 La Rochefoucauld, F.: 137.
 Lawrence, D. H.: 139.
 Lebrun, A.: 117.
 Leroy, B.: 79-83, 85-89, 91, 96, 99, 123, 180, 316, 319.
 Lawin, K.: 333.
 Lhermitte, J.: 86, 89, 90, 99.
- Matisse, H.: 364, 365.
 Messer, A.: 38, 117, 119, 126, 195, 206.
 Meyerson, I.: 48, 165.
 Michelangelo: 211-213.
- We know
 Mourgue, R.: 164.
 Moutier, F.: 20, 183.
 Müller-Lyer: 171.
 Naholwski: 133.
- Pascal, B.: 136.
 Philippe, J.: 278.
 Piéron, H.: 146, 261, 265.
 Platon: 214, 371.
 Proust, M.: 136, 280, 316.
- Revault d'Allonnes, G.: 369.
 Reverchon-Jouve, B.: 284.
 Ribot, Th.: 135, 142.
 Ricœur, P.: VI.
 Robin, G.: 285.
- Scheler, M.: 135.
 Schopenhauer, A.: 220, 366.
 Schraub: 109.
 Schwiete: 119.
 Séglas, J.: 300
 Silberer, H.: 206
 Socrate: 214.
 Spaier, A.: 19, 124, 125, 135, 243.
 Spinoza, B.: 32, 314.
 Stendhal: 145.
 Stuart Mill, J.: II.
- Taine, H.: II, 121, 168, 171, 285.
 Titchener, E. B.: 16, 109.
 Toscanini, A.: 368.
- Van Bogaert, L.: 90.
- Wallon, H.: 135.
 Watt, H. J.: 38, 120.
 Wertheimer, M.: 66, 232.
 Wilde, O.: 124, 192.
 Wolff, Chr., baron von: 241.
- Zola, E.: 191.

Cuprins

Notă asupra traducerii	7
Prezentare de Arlette Elkaïm-Sartre	9

Prima parte
CEEĂ CE ESTE CERT

S <small>TRUCTURA</small> I <small>NTENȚIONALĂ</small> A I <small>MAGINII</small>	25
Capitolul I. D <small>ESCRIERE</small>	27
§ 1. Metoda	27
§ 2. Prima caracteristică: imaginea este o conștiință	29
§ 3. A doua caracteristică: fenomenul cvasi-observației	34
§ 4. A treia caracteristică: conștiința imaginantă își poziționează obiectul ca un neant	41
§ 5. A patra caracteristică: spontaneitatea	45
Concluzie.	46
Capitolul II. F <small>AMILIA</small> I <small>MAGINII</small>	49
§ 1. Imagine, portret, caricatură	49
§ 2. Semnul și portretul	55
§ 3. De la semn la imagine: conștiința imitațiilor	62
§ 4. De la semn la imagine: desenele schematiche	69
§ 5. Chipuri în flacără, pete pe ziduri, roci cu formă umană	77
§ 6. Imagini hipnagogice, scene și personaje văzute în zațul cafelei, într-un glob de cristal.	80
§ 7. De la portret la imaginea mentală	101
§ 8. Imaginea mentală	105

NATURA ANALOGONULUI ÎN IMAGINEA MENTALĂ . . .	111
§ 1. Cunoașterea	111
§ 2. Afectivitatea	129
§ 3. Mișcările	138
§ 4. Rolul cuvântului în imaginea mentală	153
§ 5. Despre modul de apariție al obiectului în imaginea mentală . . .	157

Partea a treia

ROLUL IMAGINII ÎN VIAȚA PSIHICĂ

§ 1. Simbolul	173
§ 2. Scheme simbolice și ilustrări ale gândirii	188
§ 3. Imagine și gândire	197
§ 4. Imagine și percepție	209

Partea a patra

VIAȚA IMAGINARĂ

§ 1. Obiectul ireal	215
§ 2. Conduitele în fața irealului	233
§ 3. Patologia imaginației	252
§ 4. Visul	271

Concluzie

§ 1. Conștiință și imaginație	299
§ 2. Opera de artă	314

Index de nume citate	323
--------------------------------	-----

[11]

Prima parte
CEE A CE ESTE CERT

|[13]

STRUCTURA INTENȚIONALĂ
A IMAGINII

Această lucrare are drept scop descrierea importanteii funcții „irealizante” a conștiinței, sau „imaginația”, și a corelatului său noematic, imaginarul.

Ne-am permis să folosim cuvântul „conștiință” într-un sens întrucâtva diferit de cel obișnuit. Expresia „stare de conștiință” implică, pentru structurile psihice, un fel de inerție, de pasivitate care ne pare incompatibilă cu datele reflecției. Vom folosi termenul de „conștiință” nu pentru a desemna monada și ansamblul structurilor sale psihice, ci pentru a numi fiecare dintre aceste structuri în particularitatea sa concretă. Vom vorbi deci despre conștiința imaginii, despre conștiința perceptivă etc., luând ca sursă de inspirație unul din sensurile termenului german *Bewusstsein*.

| [15]

Capitolul I DESCRIERE

§ 1. *Metoda*

În ciuda unor prejudecăți asupra cărora vom reveni în curând, este cert faptul că, atunci când produc în mine imaginea lui Pierre, Pierre este obiectul conștiinței mele actuale. Atâta vreme cât această conștiință va rămâne nemodificată, voi putea descrie obiectul așa cum îmi apare imagistic¹, nu însă și imaginea ca atare. Pentru a determina caracteristicile proprii ale imaginii ca imagine, trebuie să recurgem la un nou act de conștiință: trebuie să *reflectăm*. Astfel, imaginea ca imagine nu este descriptibilă decât printr-un act de gradul doi, prin care privirea se întoarce de la obiect pentru a se îndrepta asupra modului în care acest obiect este dat. Acest act reflexiv este cel care face posibilă judecata „am o imagine”.

¹ Sartre folosește, adeseori în același pasaj, expresiile *en image* și *dans l'image*. Pentru a le diferenția, redăm expresia *en image*, care are adeseori un sens modal și adverbial, prin „imagistic” (sau, pe alocuri, „dat imagistic”); expresia *dans l'image*, care păstrează un sens pregnant de localizare, va fi redată prin formula „în imagine”. Mai apare uneori (pp. 27, 37) expresia *sur l'image*, pe care am redat-o prin formula „pe imagine”. Vom diferenția în mod similar între expresiile *dans le tableau* („în tablou”, pp. 49, 54) și *sur le tableau* („pe tablou”, pp. 53, 351, 352) (n. tr.).

Este necesară să reamintim aici ceea ce se știe încă de la Descartes: o conștiință reflexivă ne oferă date absolut certe; omul care, într-un act de reflecție, devine conștient că „are o imagine” nu se poate înșela. Fără îndoială, există [16] psihologi care afirmă că, la limită, nu putem distinge o imagine intensă de o percepție slabă. Titchener chiar invocă anumite experiențe în sprijinul acestor teze. Dar vom vedea mai încolo că aceste afirmații au la bază o eroare. De fapt, confuzia este imposibilă: ceea ce am convenit să numim „imagine” se dă imediat ca atare reflecției. Dar nu e vorba aici de o revelație metafizică și inefabilă. Dacă aceste conștiințe se disting imediat de toate celelalte, aceasta se întâmplă deoarece ele se prezintă reflecției cu anumite indicii, anumite caracteristici, care determină imediat judecata „am o imagine”. Actul reflecției are, prin urmare, un conținut imediat cert, pe care îl numim *esență* a imaginii. Această esență este aceeași pentru fiecare om; prima sarcină a psihologului este de a o explica, de a o descrie, de a o fixa.

De unde provine atunci, ne vom întreba, extrema diversitate a doctrinelor? Psihologii ar trebui să cadă de acord măcar în ceea ce privește această cunoaștere¹ imediată. Răspundem că

¹ În original: *savoir*. Am tradus prin „cunoaștere” acest termen care indică în textul lui Sartre o modalitate aparte a conștiinței, distinctă atât de conștiința perceptivă, cât și de conștiința imagistică. Astfel, *savoir* este modul specific în care conștiința *concepe* în chip imediat ceea ce i se dă, spre deosebire de modul treptat și progresiv în care ea se exercită perceptiv. Diferența este ilustrată de exemplul cubului (p. 24 și urm.) care poate fi atât obiectul unei cunoașteri imediate (avem conceptul de cub în mod spontan, *știm* „ce este” cubul, cât și al unei percepții (surprindem progresiv fațetele unui cub determinat, adumbririle sale). Conștiința imagistică va fi analizată în contrast atât raportată la caracterul exploratoriu al percepției ce se derulează treptat, dezvăluind adumbririle obiectului perceput, cât și raportată la caracterul subit al cunoașterii (*savoir*) ce concepe instantaneu esența obiectului („gândirea conceptuală”). Nu am putut folosi pentru *savoir* cuvântul „știință”, deoarece acesta este confiscat în limba română de un registru pregnant epistemologic și scientist. Primul neajuns este că legătura, la care Sartre face tacit apel, între

majoritatea psihologilor nici măcar nu se referă la ea. Ei mențin cunoașterea într-o formă implicită și preferă să construiască ipoteze explicative referitoare la natura imaginii¹. Acestea, ca toate ipotezele științifice, nu vor avea niciodată decât o anumită probabilitate: datele reflecției sunt certe.

Fiecare nou studiu consacrat imaginilor trebuie, prin urmare, să înceapă cu o distincție radicală: una este *descrierea* imaginii și altceva sunt *inducțiile* cu privire la [17] natura sa. A trece de la cea dintâi la acestea din urmă înseamnă a trece de la cert la probabil. Prima datorie a psihologului este, evident, aceea de a fixa în concepte cunoașterea imediată și certă.

Vom lăsa la o parte teoriile. Nu vrem să știm despre imagine decât ceea ce ne va permite reflecția să descoperim. Mai încolo, vom încerca, precum ceilalți psihologi, să clasificăm conștiința care vizează imaginea printre celelalte conștiințe, să îi găsim o „familie” și vom formula ipoteze despre natura sa proprie. Pentru moment, vrem doar să încercăm o „fenomenologie” a imaginii. Metoda este simplă: să producem în noi imagini, să reflectăm asupra acestor imagini, să le descriem, adică să încercăm să determinăm și să clasificăm caracterele lor distinctive.

§ 2. Prima caracteristică: imaginea este o conștiință

La o primă privire reflexivă, vedem că am făcut până aici o dublă eroare. Fără să ne dăm seama, am considerat că imaginea era *în* conștiință și că obiectul imaginii era *în* imagine. Ne-am reprezentat

verbul „a ști” și uzajul substantival al lui *savoir*, este ocultată. Un alt neajuns inevitabil ține de prezența – uneori chiar în același pasaj în care avem cuvântul *savoir* – a termenului *connaissance*, care trimite la acte de cunoaștere punctuale; astfel că acest termen a fost redat prin „(luare la) cunoaștință” (n. tr.).

¹ Cf. studiul nostru critic *L'imagination*, Alcan, 1936.

conștiința drept un loc populat de mici simulacre, aceste simulacre fiind imaginile. Fără nicio îndoială, originea acestei iluzii trebuie căutată în obișnuința noastră de a gândi în spațiu și în termeni spațiali. O vom numi: *iluzia imanentei*. Ea își găsește cea mai clară expresie la Hume | [18], care distinge între impresii și idei:

Percepțiile care pătrund cu cea mai mare forță și violență pot fi numite *impresii*... prin *idei*, înțeleg imaginile slabe ale primelor în gândire și raționament...¹

Aceste idei nu sunt altceva decât ceea ce numim *imagini*. Dar, adaugă el, câteva pagini mai departe:

... A-ți forma ideea unui obiect și a-ți forma o idee este, pur și simplu, același lucru, faptul de a se raporta la un obiect nefiind pentru idee decât o denumire extrinsecă, de la care nu păstrează, în ea însăși, nicio urmă și nicio caracteristică. Or, cum este imposibil să-ți formezi ideea unui obiect care să fie înzestrat cu cantitate și calitate, și care, cu toate acestea, să nu fie precis determinat nici de una, nici de cealaltă, urmează că este imposibil și să-ți formezi o idee care să nu fie limitată și mărginită în aceste două puncte.²

Astfel, ideea mea actuală de scaun nu se raportează decât din afară la un scaun existent. Nu este scaunul din lumea exterioară, scaunul pe care tocmai l-am perceput; nu acest scaun din lemn și paie este cel care îmi va permite să disting ideea mea de ideile de masă sau de călmară. Cu toate acestea, ideea mea actuală este chiar o idee *de* scaun. Ce vrea să însemne aceasta dacă nu faptul că, pentru Hume, ideea de scaun și scaunul ca idee sunt unul și

¹ David Hume, *Traité de la Nature humaine*, trad. Maxime David, p. 9.

² *Ibid.*, p. 33.

același lucru. A avea o idee de scaun înseamnă a avea un scaun în conștiință. Dovada solidă pentru acest lucru este faptul că ceea ce | [19] este valabil pentru obiect este valabil, de asemenea, și pentru idee. Dacă obiectul trebuie să aibă o cantitate și o calitate determinate, ideea trebuie să posede și ea aceste determinații.

Majoritatea psihologilor și filozofilor au adoptat acest punct de vedere, care este același cu cel al simțului comun. Când eu spun că „am o imagine” a lui Pierre, ei înțeleg că am în prezent în conștiință un anumit portret al lui Pierre. Obiectul conștiinței mele actuale ar fi chiar acest portret, iar Pierre, omul în carne și oase, nu ar fi vizat decât într-un mod foarte indirect, într-o manieră „extrinsecă”, prin simplul fapt că el este cel pe care îl reprezintă acest portret. La fel, într-o expoziție, aș putea contempla îndelung un portret pentru el însuși, fără a vedea că la baza lui este scris: „Portretul lui Pierre Z”. Altfel spus, o imagine este implicit asimilată obiectului material pe care îl reprezintă.

Ceea ce poate surprinde este faptul că nu a fost simțită niciodată diferența radicală a conștiinței și a imaginii astfel concepute. Fără îndoială că iluzia imanentei a rămas mereu implicită. Altfel, s-ar fi înțeles că era imposibil ca aceste portrete materiale să pătrundă într-o structură sintetică conștientă fără a o distruge, fără a tăia legăturile, a opri fluxul, a rupe continuitatea. Conștiința ar înceta să mai fie transparentă pentru ea însăși; unitatea sa ar fi ruptă peste tot de ecrane opace, inasimilabile. În zadar lucrări precum cele ale lui Spaier, Bühler, Flach au flexibilizat noțiunea însăși de imagine, înfățișând-o plină de viață, pătrunsă de afectivitate și cunoaștere; imaginea, ridicată la rangul de organism, | [20] nu rămâne mai puțin un produs inasimilabil pentru conștiință. Din acest motiv, anumite spirite logice, precum F. Moutier¹, au crezut că trebuie să nege existența imaginilor mentale pentru

¹ F. Moutier, *L'Aphasie de Broca*. Thèse de Paris, Steinheil, 1908. Cf. p. 244: „Respingem în mod formal existența imaginilor”.

a salva integritatea sintezei psihice. Această soluție radicală este contrazisă de datele introspecției. Pot, atunci când vreau, să gândesc imagistic un cal, un arbore, o casă. Și cu toate acestea, dacă acceptăm iluzia imanenței, suntem conduși să constituim lumea spiritului din obiecte asemănătoare celor ale lumii exterioare și care, pur și simplu, s-ar supune altor legi.

Să lăsăm deoparte aceste teorii și, pentru a ne elibera de iluzia imanenței, să vedem ce ne învață reflecția.

Atunci când percep un scaun, ar fi absurd să spun că scaunul este *în* percepția mea. Percepția mea este, potrivit terminologiei pe care am adoptat-o, o anumită conștiință, iar scaunul este obiect *al* acestei conștiințe. Acum, închid ochii și produc imaginea scaunului pe care l-am perceput. Însă, dacă se dă imagistic, aceasta nu înseamnă că scaunul poate pătrunde *în* conștiință mai mult decât înainte. O imagine a unui scaun nu este, nu poate fi un scaun. În realitate, fie că percep sau îmi imaginez acest scaun de paie pe care sunt așezat, el rămâne întotdeauna în afara conștiinței. În ambele cazuri, el este acolo, *în* spațiu, în această încăpere, în fața biroului. Or – iar aceasta este ceea ce ne permite reflecția să descoperim înainte de toate –, fie că percep sau îmi imaginez acest scaun, obiectul percepției mele și cel al imaginii mele [21] sunt identice: este acest scaun de paie pe care sunt așezat. Pur și simplu, conștiința se *raportează* la acest scaun în două feluri diferite. În ambele cazuri, ea vizează scaunul în individualitatea sa concretă, în corporalitatea sa. Doar că, într-unul din cazuri, scaunul este „întâlnit” de conștiință, iar în celălalt, nu. Dar scaunul nu este în conștiință. Nici măcar imagistic. Nu este vorba de un simulacru de scaun care ar fi pătruns dintr-odată în conștiință și care n-ar avea decât un raport „extrinsec” cu scaunul existent; este vorba de un anumit tip de conștiință, adică de o organizare sintetică ce se raportează direct la scaunul existent și a cărei esență specifică este tocmai aceea de a se raporta într-o manieră sau alta la scaunul existent.

Și ce este la drept vorbind imaginea? Evident, nu este scaunul: în general, obiectul imaginii nu este el însuși imagine. Să spunem atunci că imaginea este organizarea sintetică totală, conștiința? Dar această conștiință este o natură actuală și concretă, care există în sine, pentru sine și va putea întotdeauna să se dea fără intermediar reflecției. Prin urmare, termenul de imagine nu poate desemna decât raportul conștiinței cu obiectul; altfel spus, este un anumit mod în care obiectul apare conștiinței sau, dacă vrem, un anumit mod în care conștiința își dă un obiect. La drept vorbind, expresia de imagine mentală este de natură să genereze confuzii. Ar fi mai bine să se spună „conștiință despre Pierre-imagistic” sau „conștiință imaginantă cu privire la Pierre”¹. Cum cuvântul „imagine” are o lungă tradiție, nu îl putem respinge complet. Dar, pentru a evita [22] orice ambiguitate, să amintim aici că o imagine nu este nimic altceva decât un raport. Conștiința imaginantă pe care o am despre Pierre nu este conștiință a imaginii lui Pierre: Pierre este

¹ Sartre folosește adjectivul *imageant*, tradus aici prin „imagingant”, pentru a indica un caracter eminentemente activ al conștiinței ce își constituie imagistic obiectele. Astfel, întâlnim adeseori în text: *conscience imageante*, *synthèse imageante*, *compréhension imageante*, *intention imageante*, *attitude imageante*, *forme imageante*, *appréhension imageante*, *savoir imageant*, *protention imageante*, *structure imageante*, *acte imageant*, *sentiment imageant*, *mode imageant*, *état imageant*, *stade imageant*, *rôle imageant*, *système imageant*, *spontanéité imageante*. Termenul *imageant* este corelat cu adjectivul *imagé*, care indică rezultatul acestei acțiuni (avem astfel: *conscience imagée*, *synthèse imagée*, *compréhension imagée*, *intention imagée*, *attitude imagée*, *forme imagée*, *phase imagée*, *objet imagé*, *chose imagé* etc. Am redat pe *imagé* prin „imagingant”, cu micul neajuns că se suprapune cu cele patru ocurențe adjectivale ale termenului *imaginé*: *savoir non-imaginé* (p. 25), *synthèse imaginée* (p. 51), *avenir imaginé* (p. 349), *objet imaginé* (p. 353), cazuri în care am indicat între paranteze termenul francez. Sartre folosește o singură dată verbul *imager* (p. 351), pe care l-am redat cu „a imagina”, deși se suprapune inevitabil cu numeroasele ocurențe ale lui *imager* (n. tr.).

vizat în mod direct, atenția mea nu este îndreptată asupra unei imagini, ci asupra unui obiect¹.

Astfel, în sfera actelor sintetice ale Conștiinței, apar din când în când anumite structuri pe care le vom numi conștiințe imaginante. Ele se nasc, se dezvoltă și dispar după legi care le sunt proprii și pe care vom încerca să le determinăm. Și ar fi o gravă eroare să confundăm această viață a conștiinței imaginante, care durează, se organizează, se descompune, cu cea a obiectului acestei conștiințe care, în acest timp, poate să rămână foarte bine neschimbat.

§ 3. A doua caracteristică: fenomenul *cvasi-observației*

Când am început acest studiu, am presupus că vom avea de-a face cu *imagini*, adică cu elemente de conștiință. Vedem acum că avem de-a face cu conștiințe complete, respectiv cu structuri complexe care „intenționează” anumite obiecte. Să vedem dacă reflecția nu ne permite să descoperim mai multe despre aceste conștiințe. Cel mai simplu va fi să discutăm imaginea în raport cu percepția și conceptul. A percepe, a concepe, a imagina, | [23] acestea sunt de fapt cele trei tipuri de conștiințe prin care unul și același obiect ne poate fi dat.

Prin percepție, *eu observ* obiectele. Trebuie înțeles prin aceasta că obiectul, deși intră în totalitate în percepția mea, nu mi se arată decât dintr-o singură parte de fiecare dată. Să luăm exemplul bine-cunoscut al cubului: nu pot ști că acesta este un cub atâta vreme cât nu i-am aprehendat toate cele șase fețe; pot, la rigoare, să văd deodată trei dintre ele, dar niciodată mai multe. Trebuie deci să le aprehendez succesiv. Și atunci când trec, de

¹ Mi se pot obiecta cazuri în care am imaginea unui obiect care nu are existență reală în afara mea. Dar Himera nu există „în mod imagistic”. Ea nu există nici în acest mod, nici în altul.

exemplu, de la aprehendarea fețelor ABC la cea a fețelor BCD, rămâne mereu posibilitatea ca fața A să se fi anihilat¹ în timpul schimbării mele de poziție. Prin urmare, existența cubului va rămâne îndoielnică. În același timp, trebuie să remarcăm faptul că atunci când văd simultan trei fețe ale cubului, acestea nu mi se prezintă niciodată ca fiind pătrate: liniile lor se aplatizează, unghiurile devin obtuze și trebuie să reconstitui natura lor de pătrate plecând de la aparențele percepției mele. Toate acestea au fost spuse de sute de ori: percepției îi este propriu faptul că obiectul nu apare în ea decât printr-o serie de profiluri, de proiecții. Cubul îmi este efectiv prezent, aș putea să îl ating, să îl văd; dar nu îl văd niciodată decât într-un anume fel care atrage și exclude simultan o infinitate de alte puncte de vedere. Trebuie să *descoperim* obiectele, adică să multiplicăm punctele de vedere posibile asupra lor. Obiectul însuși este sinteza tuturor acestor apariții. Perceperea unui obiect este, prin urmare, un fenomen cu o infinitate de aspecte. Ce înseamnă aceasta pentru noi? Necesitatea de a face înconjurul obiectelor, de a aștepta, | [24] cum spune Bergson, ca „zahărul să se dizolve”.

Atunci când, dimpotrivă, *mă gândesc* la cub printr-un concept concret², îi gândesc simultan cele șase fețe și cele opt unghiuri; gândesc că unghiurile sale sunt drepte, că fețele sale

¹ În original: *anéantir*. Sartre folosește în mod distinct verbele *anéantir* (pp. 111, 149, 240, 284, 311, 351) și *néantir* (pp. 254, 360, 361), precum și substantivele derivate: *anéantissement* (pp. 216, 232, 234, 252, 289) și *néantisation* (pp. 262, 354, 357, 358, 371, 373). Am preferat să nu riscăm ca semnificațiile celor două linii conceptuale să suprapună în mod difuz, traducând prin *aneantizare* și *neantizare*. De aceea, am redat prin „anihila / anihilare” cuplul *anéantir / anéantissement*, care ar fi putut fi transpus și prin „a dispărea / a face să dispară / dispariție”. În schimb, cuplul *néantir / néantisation*, care trimite la interogațiile heideggeriene din „Ce este metafizica?” (1929), a fost redat prin „neantiza-neantizare” (n. tr.).

² Existența unor astfel de concepte a fost uneori negată. Totuși, percepția și imaginea presupun o cunoaștere concretă fără imagine și fără cuvinte.

sunt pătrate. Mă aflu în centrul ideii mele, o sesizez în întregime dintr-odată. Aceasta nu înseamnă, desigur, că ideea mea nu ar avea nevoie să se completeze printr-un progres infinit. Dar pot să gândesc esențele concrete într-un singur act de conștiință; nu trebuie să reconstitui aparențe, nu trebuie să descopăr ceva. Aceasta este, fără îndoială, diferența cea mai clară dintre gândire și percepție. Iată de ce nu vom putea niciodată să percepem un gând sau să gândim o percepție. Este vorba de fenomene radical distincte: unul, cunoaștere conștientă de sine însăși, care se plasează dintr-odată în centrul obiectului; celălalt, unitate sintetică a unei multiplicități de aparențe, la care ajungem descoperind pas cu pas.

Ce vom spune despre imagine? Este ea descoperire sau cunoaștere? Să observăm mai întâi faptul că ea pare „a ține” de percepție. Și într-una, și în cealaltă, obiectul se dă prin profiluri, prin proiecții, prin ceea ce germanii desemnează cu ajutorul termenului foarte potrivit de „*Abschattungen*”. Doar că noi nu mai trebuie să-l înconjurăm: cubul imagistic se dezvăluie dintr-odată. Atunci când spun: „obiectul pe care îl percep este un cub”, formulez o ipoteză pe care cursul ulterior al percepțiilor mele mă poate obliga să o abandonez. Când spun: „obiectul a cărui imagine o am în acest moment este un cub”, formulez | [25] aici o judecată evidentă: este absolut cert că obiectul imaginii mele este un cub. Ce înseamnă acest lucru? În percepție, cunoașterea se formează lent; în imagine, cunoașterea este imediată. Vedem încă de pe acum că imaginea este un act sintetic care asociază unor elemente propriu-zis reprezentative o cunoaștere concretă, nu imaginată [*image*]. O imagine nu se descoperă: ea este organizată la fel ca obiectele care se descoperă, dar, de fapt, ea se dă în întregime așa cum este, odată cu apariția sa. Dacă vă veți amuza să rotiți în gând un cub-imagine, dacă vă închipuiți că acesta vă dezvăluie diversele sale fețe, la capătul acestei operațiuni nu veți fi avansat cu nimic: nu veți fi descoperit nimic.

Asta nu este tot. Să considerăm această foaie de hârtie așezată pe o masă. Cu cât o privim mai mult, cu atât ea ne dezvăluie particularitățile sale.

Fiecare nouă orientare a atenției mele, a analizei mele, îmi dezvăluie un nou detaliu: marginea de sus a foii este ușor îndoită; linia continuă de pe rândul al treilea este punctată la capăt... etc. Or, pot să mă uit cât vreau la o imagine aflată sub privirea mea: nu voi găsi niciodată în ea decât ceea ce am pus eu acolo. Această remarcă este de o importanță capitală pentru a distinge imaginea de percepție. În lumea percepției, niciun „lucru” nu poate apărea fără a întreține o infinitate de raporturi cu celelalte lucruri. Mai bine spus, această infinitate de raporturi – laolaltă cu infinitatea de raporturi pe care elementele sale le întrețin între ele – este cea care constituie esența însăși a unui lucru. De aici, acel ceva *debordant* din lumea | [26] „lucrurilor”: există, în fiecare moment, întotdeauna infinit *mai mult* decât putem noi vedea; pentru a epuiza varietatea percepției mele actuale, ar fi nevoie de un timp infinit. Să nu ne înșelăm: acest mod de „a deborda” este constitutiv naturii înseși a obiectelor. Este exact ceea ce înțelegem atunci când spunem că un obiect n-ar putea să existe fără o individualitate definită, adică „fără a întreține o infinitate de raporturi determinate cu infinitatea celorlalte obiecte”.

Or, în imagine există, dimpotrivă, un fel de sărăcie esențială. Diferitele elemente ale unei imagini nu întrețin niciun raport cu restul lumii, iar între ele nu întrețin decât două sau trei raporturi, cele pe care, de exemplu, le-am putut constata, sau cele pe care ar fi important să le reținem acum. Nu trebuie să spunem că celelalte raporturi există undeva în umbră, așteptând ca un fascicul luminos să se îndrepte asupra lor. Nu, ele nu există deloc. Două culori, de exemplu, care ar întreține în realitate un anumit raport de discordanță, pot coexista imagistic fără să întrețină între ele niciun fel de raport. Obiectele nu există decât atâta timp cât le